

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.09

СОБІВАРТІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ORCID ID: 0000-0001-9027-7043

Косташ Тетяна Вікторівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УКРАЇНА

Сучасна нестабільна економічна ситуація характеризується динамічними змінами у зовнішньому середовищі, інтеграційними і глобальними процесами, що істотним чином впливає на функціонування системи управління, яка є основою ефективної діяльності підприємства. Результативність господарських процесів зумовлена економічно грамотним використанням усіх видів ресурсів та застосуванням суб'єктами господарювання системи управління витратами з урахуванням галузевої специфіки та умов діяльності.

Будь-який вид економічної діяльності характеризується певними витратами. Саме витрати є найголовнішим управлінським об'єктом, який потребує систематизованого організаційного підходу до їх вивчення.

Визначення поняття «витрати» розкривається в основних законодавчих і нормативно-правових документах, працях науковців: Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, З.-М. В. Задорожного, М. С. Пашкевич, В. Я. Фаріон та ін., які займаються проблемами вивчення економічних аспектів витрат, їх фінансового та управлінського обліку, управління витратами.

Так, згідно статті 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та п.3 НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» витрати – це «зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)» [1; 2].

Така залежність витрат від активів та зобов'язань наведена на рис. 1.

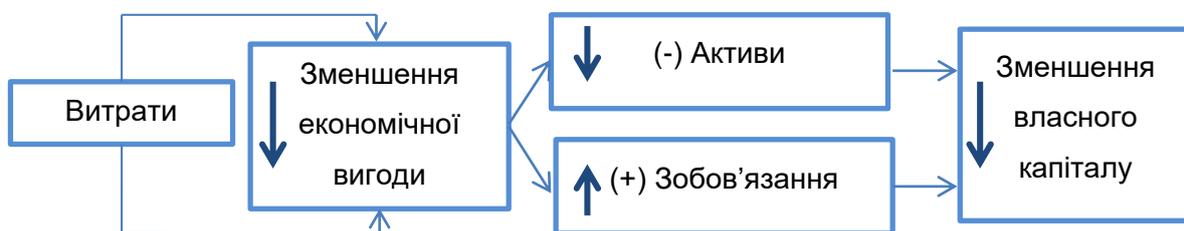

Рис. 1. Залежність категорії «витрати» від активів та зобов'язань

Уточнена сутність витрат безпосередньо розкривається у НПСБО 16 «Витрати», де згідно пп. 6; 7 «витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені» [3].

При трактуванні поняття «витрати» С. Ф. Голов дійшов висновку, що «вичерпані (спожиті) витрати (Expired Costs) – це збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу звітного періоду. Своєю чергою, невичерпані (неспожиті) витрати (Unexpired Costs) – це збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу або іншої вигоди в майбутніх періодах» [4, с. 60].

В. Я. Фаріон стверджує, що «під витратами слід розуміти сукупність використаних у процесі основної та іншої звичайної діяльності ресурсів, виражених у вартісних вимірниках, обрахованих за прийнятими в галузі правилами і мотивованих цілями отримання прибутку, а також зменшення зобов'язань підприємства перед бюджетом, банками та іншими кредиторами». [5].

Від величини понесених витрат залежить рівень загального доходу підприємства і, відповідно, величина податку, що нарахована до сплати у бюджет, рентабельність і самоокупність підприємства та, у кінцевому підсумку його конкурентоспроможність.

Від рівня витрат суттєво залежить ефективність функціонування підприємства у ринковому середовищі, тому витрати є об'єктом бухгалтерського обліку, а їх облік – однією з найважливіших ділянок бухгалтерського обліку. Серед основних завдань бухгалтерського обліку – розрахунок загальної величини витрат, вартості одиниці виробу або послуги, достовірне документальне їх відображення.

Витрати на підприємстві мають різну структуру та функціональну обумовленість. Їх визначають ряд факторів, основними з яких є: тип і характер діяльності, тип і характер понесених витрат і спосіб їх включення до собівартості.

Для успішної участі виробників на ринку визначальне значення має ціна на їх продукцію (послуги). Вона має бути такою, щоб забезпечити покриття понесених витрат та отримання прибутку. Тому, для забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку одним із найважливіших економічних важелів є вартість виготовленої продукції, та, відповідно, її основа – собівартість.

Собівартість – це економічна категорія, але також важливий економічний показник, що показує рентабельність виробництва продукції чи надання послуг. Її розмір залежить від змін ринкових умов і показує, наскільки конкурентоспроможне підприємство.

Собівартість за своєю суттю можна віднести як до категорії показників фінансового обліку, так і управлінського. Вона є витратною частиною виробництва та одним із найважливіших об'єктів вивчення управлінського обліку, мета якого – допомога керівникам у прийнятті вірних і ефективних управлінських рішень. Відповідно, собівартість, як сума витрат, понесених для виробництва (виробнича собівартість) та реалізації продукції (собівартість реалізованої продукції), є головним об'єктом уваги в системі управлінського обліку.

Облік собівартості повинен забезпечити своєчасність, повноту та достовірність визначення фактичної величини витрат, понесених при виробництві та реалізації продукції, розрахунок фактичної собівартості окремих видів продукції, оперативний контроль використання матеріальних, трудових та грошових ресурсів.

Собівартість, як економічний показник, відображає вартість виробництва та реалізації певної продукції для підприємства. Розрахунок собівартості є

важливою ділянкою бухгалтерського обліку підприємства і повинен відбуватись відповідно до потреб управління, а як економічного показника, що показує вартість виробництва продукції (надання послуг, робіт) – в порядку та строки, встановлені законодавством.

З огляду на структуру собівартості, наведену в національних стандартах бухгалтерського обліку, модель для її розрахунку наведена на рис. 2.

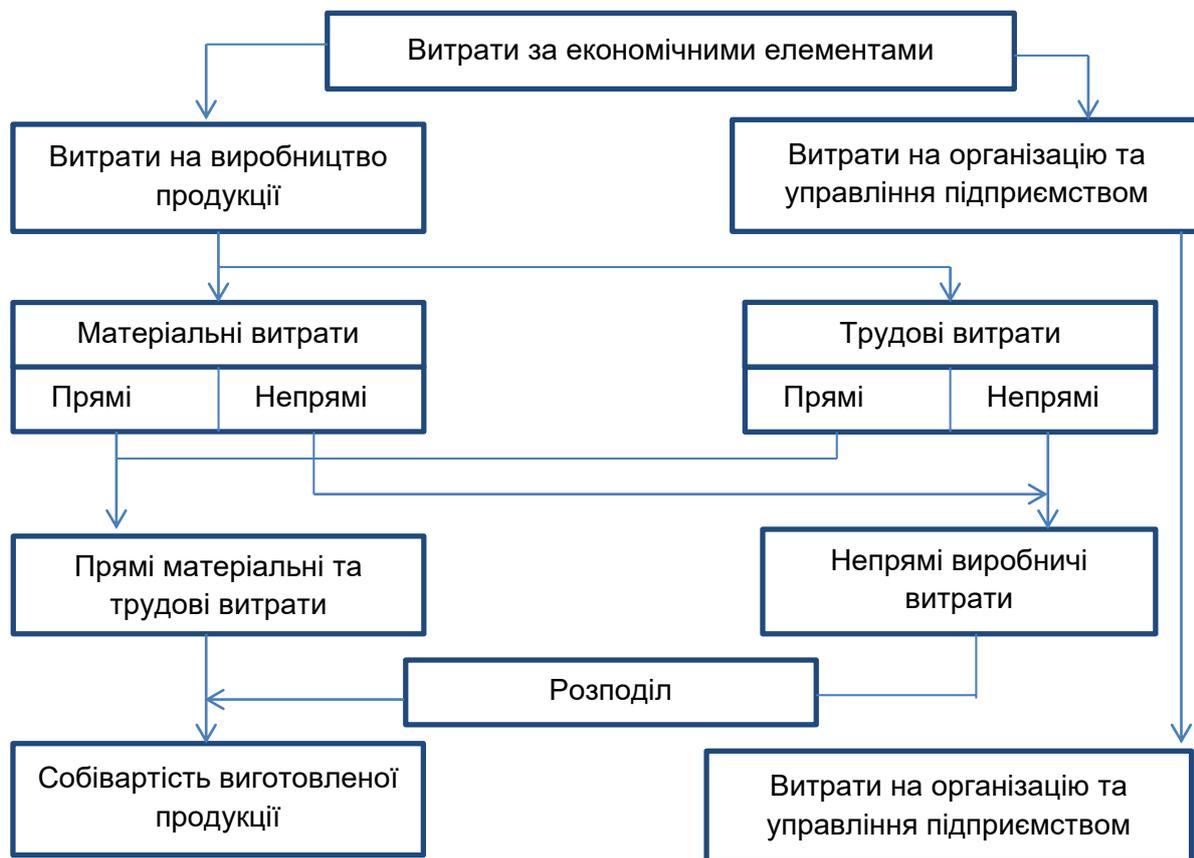

Рис. 2. Модель розрахунку собівартості продукції та послуг, згідно вимог законодавства [6, с.245]

Виробнича собівартість продукції включає: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати і розподілені загальновиробничі витрати. Своєю чергою, собівартість реалізованої продукції розраховується як сума виробничої собівартості, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

На формування собівартості й склад витрат, що входять до неї, впливають різні фактори, від яких залежить її визначення. До таких факторів можна віднести:

1) ступінь готовності продукції до її реалізації. Враховуючи цей фактор розрізняють товарну собівартість, а також собівартість відвантаженої та реалізованої продукції;

2) кількість продукції. У цьому випадку обчисленню підлягає собівартість одиниці виробленої продукції і собівартість всього обсягу випущеної продукції;

3) повнота включення поточних затрат. Обчислюється повна та обмежена собівартість;

4) оперативність формування. При цьому необхідно визначити фактичну та нормативну, або планову собівартість.

Правильний розрахунок собівартості є надзвичайно важливим для будь-якого підприємства, що виготовляє продукцію або надає послуги. Це невід’ємна складова процесу складання звітності, яка дозволяє:

- проводити постатейний аналіз витрат з метою виявлення допущених перевитрат;
- визначати резерви для провадження заходів економії на підприємстві;
- вишукувати можливості підвищення ефективності виробничого процесу;
- забезпечувати достовірність складання фінансової звітності.
- формувати обґрунтовані ціни, які покривають усі витрати підприємства та забезпечують отримання прибутку.

У сучасних економічних умовах важливо, щоб ціни на продукцію та послуги були конкурентоспроможними на ринку, а це потребує вивчення факторів впливу на величину собівартості з метою пошуку можливостей її зниження. З іншого боку, розуміння собівартості конкурентів дозволить підприємствам ефективно планувати, контролювати та оптимізувати свою діяльність

Висновки. Собівартість є невід’ємною складовою ефективного управління підприємством. Вона слугує для аналізу, планування, контролю та прийняття рішень, що впливають на фінансовий стан, конкурентоспроможність та стабільність підприємства. Дотримання оптимальної величини собівартості допоможе забезпечити більш ефективне та тривале функціонування підприємства в умовах постійної зміни ринкового середовища.

Список використаних джерел:

- [1] *Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні* (Закон України). № 966-XIV (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
- [2] *Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»*. (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
- [3] *Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»*. (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999) р. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
- [4] Голов С. Ф. (2003). *Управлінський облік*. Київ. Лібра.
- [5] Фаріон В. Я. (2013) Сутність витрат як економічної категорії. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія : «Економічні науки»*. 1 (49). 44-47.
- [6] Каленич І. С. (2019). Економічна сутність витрат і собівартості продукції. *Бізнес-інформ*. (11). 242-246. Вилучено з : https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_11_0_241_246